

О ДОПУНСКОЈ НАСТАВИ*

Један од значајних практичних проблема или боље речено једно од слабијих мјеста у ваљаном програмирању свих видова наставе у основној школи је допунска настава. Наиме, главни проблем је у томе што велики број школа и наставника потпуно површно и погрешно поима суштину допунске наставе сматрајући да се она организује за лоше ученике и у одјељењима са великим бројем лоших оцјена из неког предмета. Још гора од тога је и чињеница да наставници на часовима допунске наставе раде на исти начин као и на часовима редовне наставе, само по произвољно нешто скраћеном програму не улазећи у суштину проблема.

Да би се избјегле те и све остале недоумице прво је неопходно извршити појмовно одређење допунске наставе, шта је то допунска настава, коме је намијењена, када се организује, а затим осмислити методологију њенога програмирања.

Сам појам допунске наставе је доста коректно дефинисан у педагошким рјечницима гдје стоји: „Допунска настава – односи се на онај дио школског рада који није прописан наставним програмом, али се организује за оне ученике који извјесне предмете свладавају с великим потешкоћама па им је потребна допунска настава.“ (ЕРП, 1963.)

У Педагошкој енциклопедији (ПЕ, 1989.) се овај проблем слично дефинише и каже се „Допунска настава се организира за оне ученике који због било којих разлога нису успјели у редовној настави потпуно овладати наставним садржајима појединих предмета па се због тога у њихову знању и способностима исказују становите празнине које треба накнадно, допунским инструктивним радом попунити да би могли даље нормално напредовати у редовној настави.“

Сличне одреднице за допунску наставу се сусрећу и у Дидактици Тихомира Продановића и Радисава Ничковића, као и у Вилотијевићевој тротомној Дидактици.

Пажљивом анализом одреднице *допунска настава* у наведеној литератури види се да је сам појам *допунске наставе* једино одређен у *Енциклопедијском рјечнику педагогије*. Синтезом свих ставова из литературе може се рећи да је *допунска настава* посебан вид наставе који се односи на оне ученике који извјесне предмете или наставне садржаје из тих предмета из било којих разлога усвајају са већим потешкоћама или у своме знању имају одређене празнине од раније.

Да би се ваљано планирала и осмислила допунска настава из било кога предмета, а њено извођење по школским годишњим програмима и законским и подзаконским актима почиње 1. октобра текуће школске године, неопходно је благовремено, дакле у септембру, идентификовати ученике који имају одређене потешкоће у усвајању нових наставних садржаја и свакако утврдити врсте и облике тих потешкоћа.

А потешкоће, или проблеми који директно успоравају или онемогућавају адекватно праћење нових наставних садржаја код ученика могу бити различити и то: психолошко-менталне сметње, психолошки проблеми, дуже одсуствовање са наставе из објективних разлога, погрешно одабране методе и облици рада и много шта још.

Овдје се поставља и сљедеће потпуно логично питање. Ко утврђује са којим потешкоћама се ученик сусреће, односно шта је прави узрок његовог споријег усвајања знања?

Тај посао сигурно не ради сам наставник, него само и искључиво педагошка служба у школи заједно са предметним наставником.

Када стручни тим школе на основу јасних показатеља који произилазе из адекватних анализа утврди да ученик осим што заостаје у усвајању планираних наставних садржаја има и евидентне комбиноване сметње које понекад имају и елементе психолошко-менталних или неких дргих сметњи онда се проводе све неопходне процедуре да се ученик укључи у инклузивну наставу. У овим случајевима стручни тим школе уско сарађује са родитељима или старатељима ученика.

---

* Објављено у часопису ПРОСВЈЕТНИ РАД бр. 5-6/2012. Подгорица

Када је ријеч о класичним психолошким проблемима који изазивају одређене блокаде, страхови од тешког предмета или строгог наставника, или трема било које врсте и поријекла, када је ученик по својој природи интровертан и слично, онда се исти проблеми отклањају извјесним стручним терапеутским третманом у комбинацији са индивидуалним радом.

Ову врсту активности проводи педагошко-психолошка служба у школи у сарадњи са предметним наставником.

Најмањи проблем је отклањање недостатака који су условљени дужим објективним одсуством ученика са наставе, али су веома сложени проблеми који произилазе из погрешно одабраних облика и метода рада и у редовној, и у допунској настави. О тим проблемима говоре и Продановић и Ничковић. „Ријеч је првенствено о томе што наставник (...) на часовима допунске наставе ради по истим методама као и у одједљењу. Истраживања су, међутим, показала да је за заостајање ученика веома често одговоран метод рада наставника. **У допунској настави само доминација индивидуализованих поступака и метода може дати жељени резултат**“ (Продановић, Ничковић, 1980.), а Вилотијевић експлицитно скреће пажњу на различите појаве и каже „Уколико се догоди да већи број ученика заостаје (трећина и више) онда разлоге неуспеха треба тражити на другој страни“ (Вилотијевић, 1999.). Тада педагошка служба и руководство школе морају дјеловати и професионално, и одговорно, јер врло често у тим случајевима наставник сву кривицу пребацује на ученике.

Када се правилно идентификују разлози заостајања у усвајању наставних садржаја онда наставник, или још боље стручни актив наставника одређеног предмета реалним мјерењем ученичких постигнућа на почетку сваке школске године, дакле, у септембру, идентификује у којим наставним областима ученици имају оскудна или врло лоша знања из претходних разреда. Мјерења се обављају пажљиво сачињеним задацима објективног типа чији захтјеви обухватају кључна претходно усвојена знања која су неопходна за даље праћење нових наставних садржаја без обзира у коме разреду су се та претходна знања стицала. Ова мјерења ће показати да ученици у квалитету знања заостају из различитих области и да ријетко имамо већу групу која има идентичне потешкоће. Због тога су Продановић и Ничковић у праву када у организацији допунске наставе инсистирају на индивидуализованим поступцима и методама и на раду у малим групама.

Након што се утврде наставне области, теме и јединице са значајним празнинама или потешкоћама у разумијевању материје приступа се формирању мањих група са сличним потешкоћама и дефинисању мјесечних програма рада за сваку од тих група. Групе су флексибилне и број чланова је релативно брзо промјењив, јер чим неки од ученика овлада неопходним наставним садржајима на најнижем нивоу у мјери која је довољна за ефикасно даље праћење наставног рада он напушта ту групу. Број ученика у групи допунске наставе не би требао да буде никада већи од десет, али је оправдано постојање овакве наставе и за минималан број ученика.

Наставни програм за рад у оквиру додатне наставе никада не сачињава само један наставник, него увијек стручни актив наставника, а комплетан програм у виду јединственог документа за све предмете са јасним садржајима, циљевима и задацима се верификује на сједници НВ и постаје дио Годишњег програма рада школе.

Ево како у пракси може да изгледа један формулар за мјесечно планирање допунске наставе.

ШКОЛА:

МЈЕСТО:

МЈЕСЕЧНИ ПРОГРАМ ДОПУНСКЕ НАСТАВЕ

Наставник	
Мјесец	
Предмет:	

Разред	
Планирани број часова	
Наставни циљеви	
Наставни задаци	
Наставне теме	
Наставни облици	
Наставне методе	
СТРУЧНА ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКА	
НЕОПХОДНА ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ	

И припрема за час допунске наставе је далеко сложенија, јер наставник поред ваљано дефинисаних циљева и задатака за тај час и адекватних облика и метода рада мора имати нарочито наглашену мотивациону компоненту за ученике, довољан број занимљивих проблемских тема и задатака различитог нивоа сложености. На часовима допунске наставе наставник мора развијати ситуације у којим ученик доминира и рјешава најприје лагане проблемске задатке, даје одговоре на једноставна питања, а затим образлаже, анализира и рјешава и нешто захтјевније проблеме. Тако ће ученик стицати одговарајуће поуздање и вјеру у свој рад и готово сигурно након тога неће бити повратник у група за допунску наставу.

Овдје је важно подсјетити и на то да наставник никада не смије да формира сам своје критеријуме за вредновање знања ученика. Те критеријуме диктирају стандарди знања и наука о вредновању ученичких постигнућа. Овдје представљамо један такав модел који аутори називају и „оцјењивачка решетка“ надајући се да ће бар донекле бити од помоћи оним наставницима који трагају за ваљаним одговорима како оцјењивати ученике, а што поново има веома снажну везу и са редовном, и са допунском наставом.

Оцјењивачка решетка с елементима праћења

Дјелимично адаптирано према *Сандра Кадум–Бошњак и мр Даворин Брајковиц*, ПРАЋЕЊЕ, ПРОВЈЕРАВАЊЕ И ОЦЈЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА У НАСТАВИ

<i>Текстуалне биљешке о ученику и његовом напредовању у раду</i>	<i>Компоненте праћења постигнућа ученика</i>	
	<i>Усмена провјера знања, разговори, дискусије и сл.</i>	
	<i>Писмене провјере знања</i>	<i>Низови задатака објективног типа</i>
		<i>Есеј тест или стандардни писмени задатак</i>
	<i>Активност ученика</i>	
	<i>Домаћи радови и презентације</i>	

ОПИС СКАЛЕ ОЦЈЕНА према *Сандра Кадум–Бошњак и мр Даворин Брајковиц*, ПРАЋЕЊЕ, ПРОВЈЕРАВАЊЕ И ОЦЈЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА У НАСТАВИ

Поступци	Опис	Бројчана оцјена
<i>Примјена знања</i>	<i>Брзо, самостално, тачно и успјешно</i>	одличан (5)
	<i>Умјерено брзо, тачно и успјешно без помоћи наставника</i>	врло добар (4)
	<i>У познатим ситуацијама или уз индиректну помоћ наставника тачно рјешава</i>	добар (3)
	<i>Споро, прави погрешке, али уз директну помоћ наставника ипак успјјева</i>	довољан (2)
	<i>Ни уз наставникову помоћ не успјјева ријешити постављене задатке или дати тачан одговор</i>	недовољан (1)
<i>Образложење поступка</i>	<i>Самостално, тачно (логично), темељито, аргументирано (опширно)</i>	одличан (5)
	<i>Тачно (логично), темељито, с разумијевањем</i>	врло добар (4)
	<i>Дјелимично, логично, увјерљиво</i>	добар (3)
	<i>Непотпуно, површно, с погрешкама</i>	довољан (2)
	<i>Несувисло (нелогично), без разумијевања</i>	недовољан (1)

ЛИТЕРАТУРА

1. (ЕРП,1963): Енциклопедијски рјечник педагогије, Загреб, 1963.
2. (ПЕ, 1989.): Педагошка енциклопедија, Београд, Сарајево, Загреб, Нови Сад, 1989.
3. (Продановић, Ничковић, 1980.): др Тихомир Продановић, др Радисав Ничковић, Дидактика, Београд, 1980.
4. (Вилотијевић, 1999.): Младен Вилотијевић, Дидактика 1, Београд, 1999.
5. (Бошњак/Брајковиц, 2007.): *Sandra Kadum-Bošnjak i mr Davorin Brajkovic*, **PRAĆENJE, PROVJERAVANJE I OCJENJIVANJE UČENIKA U NASTAVI**, *Časopis, - Metodički obzori*, 2/2007.